

Yliopiston muutosten jälkeisiä kysymyksiä

Professoriliiton uusi historia, ”Tiedossa tulevaisuus: Professorit uudella vuosituhannella”, kuvaa professorien toimenkuvan muutoksia ja paineita, joita he ovat kohdanneet. Kirjaa lukiessa tulee usein mieleen, että onneksi Professoriliitto on ollut ajamassa yliopistojen ja tieteen etua sekä integroimassa ammattikuntaa. Haasteet eivät näytä olevan vähenemässä. Aina ei muisteta, että toimiva ja motivoitunut yliopistoyhteisö on myös yhteiskunnan etu.

Yliopistomaailma on kokenut rajuja muutoksia yli 30-vuotisen professoriurani aikana. Ne ovat heijastelleet muualla maailmassa tuotettuja uusliberaaleja ajattelutapoja ja käytäntöjä. Usein nostetaan esille New Public Management -ajattelu ja tulosjohtaminen.

Yliopistouudistuksen ja virkojen lakkauttamisen jälkeen professorin tehtäväkuva on muuttunut epävakaaksi, työn rytmi sirpaleisemmaksi ja osin ulkoapäin ohjautuvaksi. Ensimmäiset professorit on myös erotettu. Avustavan henkilökunnan väheneminen ja jopa loppuminen kokonaan monissa yksiköissä on paisuttanut professorien työtaakkaa. Rahoituksen niukkuus on johtanut jatkuvaan tarpeeseen hakea ulkopuolista rahoitusta. Professorin pitäisi toimia tutkimus- ja opetustyön lisäksi myös aktiivisena yhteiskunnallisena vaikuttajana.

Myös julkaisutoiminta on välineellistynyt. Perinteinen ideaali tutkia ja julkaista intohimosta tieteeseen ja kriittiseen uuden tiedon etsintään on täydentynyt motiiveilla, jotka kietoutuvat JUFO-tasojen ja -pisteiden tarjoaman rahoituksen ympärille. Tämä on ikävää erityisesti nuorten tutkijoiden tapauksessa, jos he tutkijanuraa rakentaessaan joutuvat laskelmoimaan työtään ulkoapäin annettujen indikaattorien kautta.

Haasteena on myös pelon ja voimattomuuden ilmapiiri, joka nakertaa yliopistojen arkea, tuottaa stressiä, ja joka on noussut esiin myös Acatiimin keskusteluissa. Ongelma ei ole vain suomalainen. Syitä lienevät muun muassa yliopistojen demokratian oheneminen, työntekijöiden aseman muutos sekä lisääntynyt kilpailu. Kyse on myös tutkijoiden roolista kaikkialle tunkeutuvassa ’some’ -ilmiössä. Jouni Kivistö-Rahnasto kirjoittaa tuoreessa blogissaan professorien työn yleistyneestä vähättelystä ja häirinnästä. Erityisen ikäväksi tämä muuttuu silloin, kun kirjoittajat heittelevät tutkijoiden työhön tai jopa henkilöön kohdistuvia mielipiteitä, jotka eivät liity tutkimuksen substanssiin tai laatuun mutta jotka voivat sabotoida tutkijan työtä ja arkielämää. Voiko tämä johtaa innovatiiviseen tutkimukseen liittyvän riskinoton tai tiettyjen tutkimusaiheiden välttämiseen?

Tutkimukseen on myös yhä vähemmän aikaa, vaikka työtä tehdään paljon yli pakollisten tuntien. Vastareaktio on jo nähty. Berg ja Seeber ehdottavat kirjassaan *The Slow Professor: Challenging the Culture of Speed in the Academy*, tempon hidastamista ja huolellista panostamista opetukseen, tutkimukseen ja kollegiaalisuuteen. Laadukas tutkimus vaatii aikaa ja pitkäjänteisyyttä. Haasteena on, miten tällaiset käytännöt voitaisiin toteuttaa JUFO-vetoisessa yliopistossa.

Iso kysymys liittyy myös tutkimuksen vapauteen. Yksi raflaavimmista viime aikoina lukemistani kirjoista on Thomas Dochertyn ”Universities at War”. Hän väittää, että yliopistojen tulevaisuudesta on käynnissä sota, jossa yliopistoilta vaaditaan yhtäältä panosta kansantalouksien kehittämiseen, toisaalta pikemminkin osallistumista ihmisen mahdollisuuksien ja vapauden laajentamiseen, pyrkimystä kohti sosiaalista oikeudenmukaisuutta, sekä demokratian ylläpitämistä ja laajentamista. Docherty itse joutui 9 kuukauden ajaksi ”jäähyllä” Warwickin yliopistosta, koska ei ”kunnioittanut organisaatiossa ylempiään”.

Monessa maassa yliopistot ovat olleet poliittisen vainon kohteena. Euroopassakin tutkijoiden työtä on rajoitettu ja kokonainen yliopisto, Central European University on poistunut Unkarista. Murheellinen on myös maantieteilijä Tashpolat Tiypin, uiguurivähemmistöön kuuluva Xinjiang yliopiston rehtorin tapaus. Hän on yksinkertaisesti kadonnut ja epäillään, että hänet olisi tuomittu kuolemaan separatismista. Yhä useammin on nostettu esille, että yliopistojen laadun kartoittamiseen ja vertailuun otettuja akateemisia mittareita tulisi täydentää sellaisilla, jotka mittaavat myös akateemisen vapauden astetta.

Professoriliiton 50-vuotisjuhlavuoden teema oli sivistyksen puolesta. Kuten liitto korostaa, sivistyksen vaaliminen vaatii jatkuvaa työtä. Sivistys on oppineisuutta, uteliaisuutta, akateemisen vapauden vaalimista. Se on myös kykyä empatiaan. Cambridgen yliopiston professori Danny Dorling toteaa, että yliopistoissa tarvitaan nykyistä enemmän hyvää tahtoa ja kollegiaalisuutta. Myös tähän sosiaaliseen haasteeseen tulee professorien vastata edellä esille tulleiden, ehkä materiaalisempien kysymysten rinnalla. Tämä on tarpeen, jotta yliopistot säilyivät jatkossakin ainutlaatuisina mutta myös entistä paremmin motivoivina ja vetovoimaisina työympäristöinä.

Anssi Paasi

Maantieteen professori, Oulun yliopisto